

PROF. UNIV. DR. MONNA-LISA BELU MAGDO

TEORIA CONTRACTULUI

Editura
Hamangiu
2021

Secțiunea a 2-a. Efectele nulității față de terți

§1. Principiul *resoluto iure dantis resolvitur ius accipientis*

Acest principiu este consacrat de art. 1254 alin. (2) C. civ. și privește poziția terților față de actul juridic afectat de nulitate. Textul de referință prevede că desființarea contractului atrage în condițiile legii și desființarea actelor subsecvente încheiate în baza lui. Acest principiu este aplicabil, în temeiul art. 1325 C. civ., și actelor juridice unilaterale, afectate de nulitate.

Celelalte două principii, retroactivitatea și restituirea prestațiilor, priveau efectele nulității actului juridic numai în raporturile părților contractante. Terților care nu dobândesc drepturi și nici obligații direct din contractul afectat de nulitate le este opozabilă situația juridică născută între părți, fiind obligați să respecte situația generată de efectele nulității actului intervenit între părțile contractante.

Înlănțuirea operațiunilor juridice în cadrul circuitului civil face ca anularea unui act juridic inițial, din care derivă dreptul constituit sau transmis printr-un act subsecvent, să se răsfrângă și asupra valabilității acestuia din urmă, astfel că subdobânditorul nu va putea deveni titularul acestui drept. Așadar, actele juridice ce derivă și succed actului nul vor fi și ele nule, deoarece efectele distructive ale nulității constatate între părți se transpun în efectele nulității actului față de terți. Acest principiu, exprimat prin adagiul *resoluto iure dantis resolvitur ius accipientis*, aplicabil actelor translative sau constitutive de drepturi, este consecința retroactivității actelor nule și a repunerii părților în situația anterioară, precum și o consecință a principiului potrivit căruia nimeni nu poate transmite altuia mai multe drepturi decât are și aceasta deoarece, primul dobânditor al bunului în temeiul actului lovit de nulitate se consideră retroactiv că nu a fost niciodată proprietarul său, astfel că nu putea transmite sau constitui valabil dreptul asupra aceluși bun. Or, nulitatea titlului de înstrăinare va implica și desființarea actului prin care se transmite ori s-a constituit dreptul subsecvent, deoarece efectele nulității operează succesiv.

În materie de nulitate, terții al căror drept derivă din contractul nul nu sunt niște *penitus extranei*, deoarece se află în legătură cu părțile operațiunii juridice nule. Aceasta face ca aceștia să fie implicați în situația juridică creată și nu numai să le fie opozabilă. În fond, terții în materia nulității sunt succesorii cu titlu particular, deoarece aceștia au un drept derivat din contractul nul, aflându-se în legătură cu părțile operațiunii nule. Sub aspectul efectelor nulității, succesorii universali sau cu titlu universal nu sunt terți, deoarece aceștia sunt asimilați părților contractului nul. Cât privește creditorii chirografari, aceștia au statutul terților, *penitus extranei*, dacă actul nul nu conține o fraudă pauliană la adresa lor, sau regimul avânzilor-cauză particulari, dacă probează o asemenea fraudă pauliană contra intereselor lor^[1].

Sfera de cuprindere a principiului *resoluto iure dantis resolvitur ius accipientis* transpune nu numai principiul potrivit căruia nimeni nu poate transmite mai multe drepturi decât are, dar și celelalte două principii legate de efectele nulității, retroactivitatea și repunerea părților în situația necesară. Această abordare largă a principiului se regăsește nu numai în contractul constitutiv sau translativ de drepturi reale sau de creanță ale contractului derivat, dar și în privința celorlalte acte, care nu sunt consti-

[1] P. VASILESCU, *op. cit.*, p. 442; I.C.C.J., dec. civ. nr. 4126/2005, în B.J. 2005, p. 378.

tutive sau translativ de drepturi reale sau de creanță, precum și în privința caracterului declarativ al actului inițial^[1].

Principiul *resoluto iure dantis resolvitur ius accipientis*, care poate genera anularea în cascadă a actelor juridice și a drepturilor dobândite în temeiul lor, se constituie într-o sursă de insecuritate juridică a circuitului civil, ceea ce justifică acțiunea de limitare, fie pe cale legală, fie prin acțiunea unor principii ori a sistemului de publicitate, toate constituindu-se în excepții de la principiul *resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis*.

§2. Excepțiile de la principiul *resoluto iure dantis resolvitur ius accipientis*

Principiul *resoluto iure dantis resolvitur ius accipientis* desemnează regula potrivit căreia anularea actului inițial atrage și nulitatea actului subsecvent, încheiat ulterior de către una dintre părțile actului juridic cu un terț. Prin excepție de la principiu, actul juridic derivat din actul juridic primar, încheiat cu un terț și în legătură cu dreptul dobândit inițial, se menține odată cu dreptul dobândit de terț, în temeiul acestuia, în cazul anulării actului primar. În această ipoteză, regula potrivit căreia accesoriul urmează soarta principalului nu mai operează.

Regulile și principiile legate de protejerea siguranței circuitului civil, a bunei-credințe, a obligației de garanție, ori ocrotirea unor categorii de persoane incapabile cu care principiul *resoluto iure dantis resolvitur ius accipientis* intră în concurs, justifică excepțiile de la aplicarea acestuia.

Una dintre aceste excepții se întemeiază pe *principiul bunei-credințe* în cazurile expres prevăzute de lege. Astfel, art. 1648- 1649 C. civ., care reglementează excepțiile de la efectele restituirii față de terți, se transpun și în excepții de la principiul *resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis*, deoarece acțiunea în anularea actului subsecvent ar urma să fie respinsă pentru lipsă de interes, de vreme ce reclamantul într-o asemenea acțiune nu ar obține niciun folos practic^[2]. Textele consacra menținerea actelor de administrare sau conservare a bunurilor ca urmare a anulării actului inițial, justificată de ocrotirea bunei-credințe a terțului. Astfel, prin anularea contractului de vânzare-cumpărare, va fi menținut contractul încheiat de cumpărător cu terțul antreprenor pentru efectuarea reparațiilor, deoarece contractul încheiat de cumpărător cu antreprenorul reprezintă un act de administrare.

În temeiul aceleiași bune-credințe, contractul de locațiune încheiat pe o durată de cel mult 5 ani își va produce efectele chiar dacă titlul locatorului este desființat retroactiv, dacă locatarul a fost de bună-credință. Efectele locațiunii se vor produce pe durata stipulată de părți, fără a se depăși un an de la data desființării titlului locatorului [art. 1819 alin. (2) C. civ.].

Tot astfel, art. 909 alin. (3) C. civ. dispune că, sub rezerva prescripției dreptului la acțiune în fond, acțiunea de rectificare a intabulării întemeiată pe dispozițiunile art. 908 alin. (1) pct. 1 și 2 C. civ. va putea fi îndreptată împotriva dobânditorului nemijlocit și împotriva terților care și-au înscris un drept real dobândit cu bună-credință și printr-un act cu titlu oneros, sau după caz, în temeiul unui contract de ipotecă, întemeindu-se pe cuprinsul cărții funciare. În aceste cazuri, termenul de decădere pentru declararea

[1] G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, *op. cit.*, p. 258-259.

[2] *Idem*, p. 259.

prin hotărâre judecătorească a nulității actului primar este de 3 ani, socotiți de la data înregistrării cererii de înscriere în cartea funciară formulată de dobânditorul nemijlocit al dreptului a cărui rectificare se cere, cu excepția cazului când încheierea care face obiectul acțiunii în rectificare a fost comunicată celui îndreptățit, caz în care, termenul va fi de un an de la comunicarea acesteia. Dacă titularul înstrăinător care și-a înscris dreptul real în cartea funciară transmite acest drept printr-un contract cu titlu oneros unui subdobânditor de bună-credință, acesta va putea fi acționat în judecată, numai după declararea prin hotărâre judecătorească definitivă a nulității actului juridic primar, de către înstrăinătorul din actul primar și numai în termenul de 3 ani de la data înregistrării cererii prin care subdobânditorul a solicitat înscrierea în cartea funciară, afară dacă dreptul material la acțiune nu s-a prescrist. După expirarea acestui termen, de trei ani, respectiv de un an, subdobânditorul de bună-credință și cu titlu oneros beneficiază de efectele publicității imobiliare, deci dreptul său înscris în cartea funciară este opozabil înstrăinătorului din actul juridic primar, ceea ce echivalează cu menținerea actului subsecvent^[1].

De asemenea, nulitatea actului de înstrăinare a unui bun imobil nu afectează actul și dreptul de proprietate ori un alt drept real al terțului subdobânditor de bună-credință și cu titlu gratuit al acestui bun, însă numai dacă au trecut 5 ani de la data înregistrării cererii acestuia de înscriere a respectivului drept în cartea funciară [art. 909 alin. (2) C. civ.].

Articolul 937 C. civ. transpune prevederile art. 936 C. civ., în temeiul cărora, posesia de bună-credință a bunului mobil asigură opozabilitatea față de terți a actelor constitutive sau translativ de drepturi reale. În acest context în care prin anularea actului primar înstrăinătorul este un neproprietar, terțul, care cu bună-credință a încheiat cu neproprietarul actul translativ de proprietate cu titlu oneros având ca obiect un bun mobil, devine proprietarul aceluși bun din momentul luării sale în posesie. Așadar, principiul posesiei cu bună-credință va prevala ideii de anulare a actului subsecvent. Această excepție nu va putea opera atunci când bunul mobil este un accesoriu al unui bun imobil, având în vedere derogarea de la art. 937 alin. (4) C. civ. Dispozițiile art. 937 C. civ., ca excepție de la principiul anulării actului subsecvent ca urmare a anulării actului principal, se aplică în mod corespunzător și în legătură cu dobândirea dreptului de uzufruct și a dreptului de uz asupra unui bun mobil. În temeiul art. 937 C. civ., persoana care, cu bună-credință, încheie cu un neproprietar un act translativ de proprietate cu titlu oneros având ca obiect un bun mobil devine proprietarul aceluși bun din momentul luării sale în posesie efectivă.

O altă excepție de la principiul anulării actului subsecvent, ca urmare anulării actului principal, intervine atunci când subdobânditorul ar putea invoca *uzucapiunea*, deoarece acțiunea de desființare a actului juridic în temeiul căruia subdobânditorul a început exercitarea unei posesiuni utile, care a dus la dobândirea dreptului de proprietate prin uzucapiune, ar fi lipsită de interes. Dreptul fragil dobândit de terțul subdobânditor de bună-credință s-a consolidat prin exercitarea unei posesiuni utile, generatoare a unui drept real originar. Efectele achizitive ale uzucapiunii operează independent de soarta contractului^[2].

[1] G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, *op. cit.*, p. 261-262.

[2] A. BOAR, *Uzucapiunea, prescripția, posesia și publicitatea drepturilor*, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 254.

O altă excepție de la anularea actului subsecvent ca urmare a anulării actului primar este și aceea prevăzută de art. 54 alin. (2) C. civ. Potrivit textului, anularea hotărârii declarative de moarte duce la înapoierea în natură a bunurilor celui declarat mort, iar dacă aceasta nu este cu puțință, la restituirea bunurilor prin echivalent. Cu toate acestea, dobânditorul cu titlu oneros nu este obligat să le înapoieze decât dacă, sub rezerva dispozițiilor în materie de carte funciară, se va face dovada că la data dobândirii știa ori trebuia să știe că persoana declarată moartă este în viață. Așadar, excepția de la obligația de restituire a bunurilor dobânditorului cu titlu oneros de la un neproprietar, operează în temeiul prezumției de bună-credință a dobânditorului.

O altă excepție de la principiul retroactivității efectelor nulității și, pe cale de consecință, de la principiul anulării actului subsecvent, este ipoteza prevăzută de art. 293 alin. (2) C. civ., în temeiul căreia, în cazul în care soțul unei persoane declarate moarte s-a recăsătorit și, după aceasta, hotărârea declarativă de moarte este anulată, noua căsătorie rămâne valabilă, dacă soțul celui declarat mort a fost de bună-credință. Prima căsătorie se va considera desfăcută la data încheierii noii căsătorii. În lipsa textului de lege prin care încetarea primei căsătorii intervine la data încheierii celei de-a doua căsătorii, efectele retroactive ale hotărârii declarative de moarte ar fi dus la desființarea celei de-a doua căsătorii. Se poate observa că, atât în cazul art. 54 C. civ., cât și în cel de la art. 293 alin. (2) C. civ., actul primar care a stat la baza actului subsecvent nu este un act juridic, ci un act jurisdicțional.

§3. Principiile care înlătură regula *quod nullum est, nullum producit effectum*

Alături de regulile generale referitoare la efectele nulității, realizate prin cele trei principii, retroactivitatea, restituirea prestațiilor și anularea actului subsecvent ca urmare a anulării actului principal, precum și de excepțiile de la aceste principii, care se constituie ca limitări ale principiului *quod nullum est, nullum producit effectum*, există cazuri care înlătură acest principiu și care acționează mult mai energic decât cazurile menționate ca fiind excepții de la cele trei principii, derivate și ele din regula *quod nullum est, nullum producit effectum*. Aceste cazuri înlătură în întregime chiar nulitatea, iar nu numai unele efecte ale acesteia^[1]. Cazurile care înlătură principiul *quod nullum est, nullum producit effectum* sunt conversiunea actului juridic nul într-un act valabil, *error communis facit ius* și principiul răspunderii civile delictuale.

3.1. Conversiunea actului juridic civil

Conversiunea actului juridic constă în substituirea unui act juridic nul cu un act valabil. Aceasta se transpune în conversiunea manifestării de voință valabilă în sensul în care reprezintă un act valabil, iar nu în sensul în care reprezintă un act juridic afectat de nulitate. Principiul care fundamentează conversiunea este acela potrivit căruia manifestarea unei voințe valabile în cadrul unui act juridic nul poate valora independent de soarta actului în care a fost exprimată. În susținerea admisibilității conversiunii se mai pot invoca și prevederile art. 1268 alin. (3) C. civ., potrivit cărora clauzele se

[1] A. POP, G. BELEIU, *Curs de drept civil. Partea generală*, Centru de multiplicare al Universității din București, 1973, p. 467.

interpretează în sensul în care pot produce efecte, iar nu în acela în care nu ar putea produce niciunul.

Deși Codul din 1864 nu a consacrat la nivel de principiu conversiunea actului juridic, a făcut totuși aplicarea acestuia în materia probei cu înscrisuri (art. 1172 C. civ. 1864). Doctrina, la rândul său, a fost favorabilă admisibilității conversiunii și justificării temeiurilor acesteia și în materia dreptului substanțial, în timp ce jurisprudența a făcut aplicația acestui principiu în materia testamentului autentic nul pentru vicii de formă, căruia i-a conferit valoarea unui testament olograf. De asemenea, în materia actului de înstrăinare a unui imobil bun comun, făcut de unul dintre soți fără consimțământul expres al celuilalt, deși anulabil, jurisprudența, i-a conferit în virtutea conversiunii actului nul într-un act valabil, valoarea unei promisiuni de vânzare. Tot astfel, instanțele au conferit, ca urmare a conversiunii actului nul într-un act valabil, valoarea unui act de acceptare a succesiunii actului de înstrăinare a unui bun succesoral făcut de moștenitori, chiar dacă acest act era afectat de nulitate.

Actualul Cod civil a consacrat cu caracter general în art. 1260 principiul conversiunii, fiind reglementate și unele aplicații ale acestuia.

Temeiurile conversiunii nu se pot reduce în principal la concepția modernă asupra nulității și la preocuparea de salvare a actului juridic de la pieire, ci la eficacitatea maximă, evident în limitele legii, a manifestării de voință cuprinsă într-un act juridic, îndreptată spre realizarea scopului practic urmărit de părți. Componenta subiectivă a conversiunii, decurgând direct din argumentul de interpretare *per a contrario* a dispozițiilor art. 1260 alin. (2) c. civ., se coroborează și cu regulile de interpretare a clauzelor îndoielnice, care dacă sunt susceptibile de mai multe înțelesuri se interpretează în sensul ce se potrivește cel mai bine naturii obiectului contractului și în toate cazurile în înțelesul în care ele pot produce efecte juridice. În consecință, ori de câte ori manifestarea de voință dintr-un act este susceptibilă de interpretare, această interpretare trebuie făcută în sensul de a constitui un act valabil, iar nu în sensul în care ar rezulta un act juridic lovit de nulitate, care trebuie desființat. Cu toate acestea, conversiunea nu-și găsește aplicare dacă intenția de a exclude conversiunea este stipulată în contractul lovit de nulitate sau reiese în chip neîndoielnic din scopurile urmărite de părți la data încheierii contractului. Se poate spune că, pentru a putea opera conversiunea, aceasta trebuie să corespundă voinței comune a părților, care însă poate fi prezumată atunci când cele două acte prezintă asemănare, echivalare ori apropierea rezultatelor. Această prezumție are un caracter relativ, putând fi înlăturată prin orice probă contrară.

Pentru a opera înlăturarea efectelor distructive ale regulii, trebuie îndeplinite condițiile conversiunii, despre care s-a mai făcut vorbire.

Nu suntem în prezența conversiunii în cazul în care din două acte încheiate concomitent sau succesiv de părți, printr-unul dintre acestea se realizează refacerea actului nul ori validarea prin confirmare sau ratificare a actului juridic nul ori îndeplinirea ulterioară a cerințelor legale a actului lovit de nulitate (art. 1261 C. civ.). Și în cazul novației, avem de-a face cu două acte, dar acestea sunt valabile, ceea ce nu se întâmplă în cazul conversiunii. Mai mult, novația este întotdeauna expresă, pe când în cazul conversiunii cel de-al doilea act se deduce din voința prezumată a părților.

Conversiunea presupune existența unui element de diferențiere între actul nul și acela valabil, iar acest element de diferențiere se poate referi la natura actului, la conținutul acestuia, la efectele sau forma lui. Actul socotit valabil, rezultat în urma conversiunii trebuie să îndeplinească toate condițiile de fond și de formă cerută de

lege pentru acea categorie de acte, iar unele din aceste condiții trebuie să fie regăsite în chiar actul afectat de nulitate.

Pentru a opera conversiunea, trebuie ca din manifestarea expresă a părților sau din scopurile urmărite de părți la încheierea contractului afectat de nulitate sau decurgând din conținutul acestuia, să nu rezulte inadmisibilitatea conversiunii [art. 1260 alin. (2) C. civ.]. Această soluție își găsește temeiul în principiul cu caracter supletiv pe care se întemeiază conversiunea – *actus interpretandus est potius ut valeat quam pereat* – și care poate fi înlăturat prin voința celor care au încheiat actul juridic afectat de nulitate.

3.2. *Error communis facit ius*

Principiul *error communis facit ius* este denumit și principiul aparenței în drept. El înlătură nulitatea unui act juridic încheiat într-o situație de eroare comună și invincibilă. Deși se bazează pe ocrotirea bunei-credințe, acest principiu acționează mai energic. El nu constituie o excepție de la principiul *resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis*, deoarece aplicarea principiului *error communis facit ius* înlătură nulitatea care afectează actul juridic.

Acest principiu se transpune, potrivit art. 17 alin. (2) C. civ., în situația când cineva, împărtășind o credință comună și invincibilă, a considerat că o persoană are un anumit drept sau o anumită calitate juridică. Ținând seama de împrejurări, instanța va putea hotărî că actul încheiat în această stare va produce față de cel aflat în eroare aceleași efecte ca și când ar fi valabil, afară de cazul în care desființarea lui nu i-ar cauza niciun prejudiciu. Se poate observa din formularea textului că efectele erorii comune și invincibile de înlăturare a efectelor nulității operează ca măsură subsidiară desființării actului juridic, atunci când desființarea ar prejudicia pe cel care a împărtășit eroarea comună.

Această eroare comună și invincibilă nu se prezumă, ea trebuie dovedită și analizată de instanță într-un context mai larg și conjunctural. Eroarea comună nu poate opera pentru a produce efectele de validare a actului nul în materie de carte funciară și în materiile în care legea reglementează un sistem de publicitate. Cu preponderență, o aplicare legală a acestui principiu intervine în materia actelor de stare civilă întocmite de un ofițer de stare civilă necompetent (art. 102 C. civ.). Efectul de validare a actelor de stare civilă întocmite de o persoană care nu avea calitatea de ofițer de stare civilă este condiționat de exercitarea în mod public a atribuțiilor de ofițer de stare civilă, iar în exercitarea atribuțiilor să fi fost respectate prevederile legale. În această ipoteză, nulitatea actului de stare civilă intervine nu pentru că a fost întocmit de un ofițer de stare civilă necompetent, ci pentru nerespectarea prevederilor legale referitoare la actul de stare civilă întocmit. Beneficiarii acestor acte de stare civilă nu se vor bucura de valabilitatea actelor întocmite de ofițerul de stare civilă necompetent, dacă au cunoscut în momentul întocmirii lor lipsa acestei calități.

3.3. Principiul răspunderii civile delictuale

În condițiile determinate de lege, acest principiu înlătură nulitatea actului juridic în întregul său. Când nulitatea actului este consecința faptei ilicite și culpabile a aceluia care invocă nulitatea, acesta ar urma să despăgubească cealaltă parte contractantă

În temeiul răspunderii delictuale pentru prejudiciul cauzat prin anularea actului. Cum prejudiciul ce ar urma să se producă provine din anularea actului, cea mai potrivită reparare a aceluia care se apără contra anulării este punerea acestuia în situația în care s-ar fi aflat dacă nu s-ar fi săvârșit actul păgubitor, adică menținerea ca valabil a contractului, acesta urmând să își producă toate efectele.

Principiul executării în natură a obligațiilor și reparării în natură a prejudiciului se transpune în materia nulității actului juridic, sub forma menținerii actului afectat de nulitate. Aceasta este nu numai cea mai potrivită modalitate de înlăturare a prejudiciului ce s-ar putea produce ca urmare a nulității în seama părții contractante inocente, dar este și o măsură de sancționare a celui culpabil de cauza nulității și care totuși cutează să solicite nulitatea.

În legislația noastră, înlăturarea nulității ca urmare a principiului răspunderii civile delictuale intervine în privința minorului care, cu ocazia încheierii actului juridic, se face culpabil de săvârșirea unui delict civil, constând în utilizarea unor manopere dolozive pentru a crea o aparență înșelătoare în privința deplinei lui capacități de exercițiu. Acestui minor i se va refuza acțiunea în restituirea prestațiilor rezultând din anulabilitatea actului pe care le putea cere pentru incapacitate, dacă anularea nu ar fi avut în ceea ce îl privește o sorginte delictuală. În această ipoteză, răspunderea delictuală coroborată cu specificitatea de operare a principiului executării și reparării în natură a prejudiciului justifică din plin înlăturarea nulității.

Principiul răspunderii delictuale, ca factor de înlăturare a nulității, este consacrat de art. 45 teza a II-a C. civ., potrivit căruia dacă minorul a folosit manopere dolozive, instanța, la cererea părții induse în eroare, poate menține contractul când apreciază că aceasta ar constitui o sancțiune civilă adecvată. Se poate observa că legiuitorul lasă la îndemâna judecătorului o largă marjă de apreciere în menținerea contractului încheiat de minorul care a folosit manopere dolozive, punând accentul pe componenta sancționatoare a măsurii de menținere a contractului.

Această modalitate de abordare legislativă a principiului răspunderii civile, ca mijloc de menținere a efectelor actului juridic lovit de nulitate, delimitează incidența principiului și componenta sancționatoare de măsurile protective sporite ale minorului și a interesului său superior.

Ca urmare, menținerea efectelor actului juridic afectat de nulitate nu operează *ope legis*, ci în contextul administrării unui material probator, supus atenței aprecieri a instanței, atât din perspectiva minorului și a mijloacelor utilizate de acesta pentru inducerea în eroare, cât și din perspectiva celui alt contractant, indus în eroare, a personalității acestuia, a modului în care mijloacele dolozive utilizate de minor s-au reflectat în conștiința acestuia și au fost de natură să creeze cea aparență de existență a capacității de exercițiu, cu rol determinant în încheierea contractului și aceasta, în contextul în care ideea de protecție a minorului se regăsește în art. 45 teza I C. civ., potrivit căruia simpla declarație că este capabil să contracteze, făcută de cel lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, nu înlătură anulabilitatea actului.

Asimilat dolului comis de minor în crearea aparenței de capacitate, cu consecința menținerii efectelor actului juridic, este și dolul comis de interzisul judecătoresc.

Fără ca răspunderea delictuală ca o cauză de înlăturare a nulității actului juridic să fie ridicată la nivelul unei reglementări de principiu, consacrarea sa textuală, susținută de doctrină și jurisprudență, deschide perspectiva unei aplicabilități mai extinse decât art. 45 C. civ. în direcția salvării contractului afectat de nulitate relativă.

Secțiunea a 3-a. Delimitarea instituției nuliității actului juridic de alte cauze de ineficacitate ale actului juridic

Aspectele abordate, legate de noțiunea, clasificarea, regimul juridic al nulității absolute și relative, precum și acelea privind efectele nulității cu excepțiile corespunzătoare, au menirea de a ne face o imagine asupra acestei instituții. Totuși, apropierea nulității de alte instituții cu care se aseamănă, dar de care se deosebește fundamental, aduce în atenție delimitarea acesteia de celelalte instituții, pentru evitarea riscului de confuzie. Fără a face o tratare exhaustivă a delimitărilor față de toate instituțiile de drept civil, ne vom limita la acelea cu care nulitatea se află într-o mai mare sau mai mică contingență, iar rațiunea decurge din aceea că toate instituțiile de comparație, întocmai nulității, au ca numitor comun ineficacitatea actului juridic.

§1. Nulitatea și rezoluțiunea actului juridic

Asemănările dintre nulitate și rezoluțiune sunt următoarele:

- atât nulitatea, cât și rezoluțiunea sunt cauze de ineficacitate ale actului juridic;
- în principiu, atât nulitatea, cât și rezoluțiunea produc efecte retroactive;
- ambele sancțiuni intervin în temeiul unei hotărâri judecătorești sau în temeiul voinței părților.

Deosebiri apar sub mai multe aspecte:

- sub aspectul *domeniului de aplicare*, deosebirea constă în aceea că nulitatea se aplică tuturor categoriilor de acte juridice, unilaterale sau bilaterale, pe când rezoluțiunea se aplică numai contractelor sinalagmatice, valabil încheiate cu executare *uno actu*;
- sub aspectul *cauzelor ce le determină*, nulitatea intervine pentru nerespectarea unor condiții de validitate, iar rezoluțiunea intervine pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor ce revin uneia dintre părțile contractante, când cealaltă parte și-a executat obligațiile asumate;
- sub aspectul *momentului apariției* cauzelor de ineficacitate, cauza nulității intervine la momentul încheierii actului și constă în nesocotirea unei dispozițiuni legale referitoare la încheierea valabilă a actului, pe când rezoluțiunea este ulterioară încheierii actului, ține de neexecutarea acestuia și este condiționată de valabilitatea actului;
- sub aspectul *rolului instanței*, în cazul în care condițiile nulității sunt întrunite, instanța are obligația aplicării acestei sancțiuni, fiind lipsită de libertatea de apreciere a aplicabilității sancțiunii, spre deosebire de sancțiunea rezoluțiunii, unde libertatea de apreciere a instanței poate interveni în legătură cu gravitatea neexecutării, iar dacă sunt întrunite condițiile rezoluțiunii instanța poate obliga la executare, acordând debitorului un termen de grație în funcție de comportarea acestuia și de perspectiva unei șanse de executare;
- sub aspectul *naturii răspunderii*, în cazul nulității sunt aplicabile regulile răspunderii delictuale, iar în cazul rezoluțiunii își vor găsi aplicarea regulile răspunderii contractuale;

- sub aspectul *prescripției*, acțiunea în rezoluțiune și în declararea nulității sunt supuse unor reguli diferite în legătură cu momentul de la care operează termenul de prescripție. Nulitatea absolută și nulitatea relativă, invocate pe cale de excepție, nu sunt supuse prescripției extinctive, spre deosebire de acțiunea în rezoluțiune, care este supusă prescripției extinctive și nu poate fi invocată pe cale de excepție;
- sub aspect *procesual*, invocarea concomitentă a unei cauze de nulitate și de rezoluțiune a unuia și aceluiași contract pune în discuție analiza priorității a cauzei de nulitate și numai dacă aceasta nu subzistă se poate discuta cauza de ineficacitate a rezoluțiunii, și aceasta deoarece rezoluțiunea poate opera numai în privința unui contract valabil încheiat. Această regulă operează și în ipoteza invocării cauzei de nulitate absolută sau relativă pe cale de excepție de către una dintre părți, sau dacă instanța ar invoca din oficiu o cauză de nulitate absolută.

§2. Nulitatea și rezilierea actului juridic

Elementele de asemănare și deosebire dintre cauzele de nulitate și rezoluțiune operează în mod asemănător și în cazul rezilierii, cu rezerva că rezilierea operează numai pentru viitor și se referă la contractele sinalagmatice cu executare succesivă.

§3. Nulitatea și revocarea actului juridic

Termenul de revocare are mai multe sensuri: precum revocare pauliană, retractarea unui act unilateral voluntar, revocare judecătorească pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor ce revin gratificatului față de gratificant, sau din cauza ingratitudinii gratificatului față de gratificant, ori sensul de denunțare unilaterală sau bilaterală a unui contract.

Relevant însă în problematica în discuție este sensul de înlăturare a efectelor liberalităților pentru ingratitudine sau neexecutarea culpabilă a sarcinilor. Sub acest aspect, revocarea apare ca fiind o cauză de ineficacitate a actului juridic și se aseamănă cu nulitatea. Deosebirea constă în aceea că revocarea este o sancțiune ce operează în privința unui act juridic valabil încheiat, fiind legată de încălcarea unei obligații morale de grațitudine față de gratificant sau de neexecutarea sarcinii, pe când nulitatea se referă la încheierea unui act cu nerespectarea cerințelor de validitate.

Spre deosebire de nulitate, care este o sancțiune aplicabilă oricărui act juridic, revocarea este o sancțiune aplicabilă, în principiu, liberalităților.

Nulitatea este o sancțiune ale cărei cauze sunt legate de momentul încheierii actului, pe când revocarea își are cauze ulterioare actului de liberalitate, asociate obligațiilor legate de executarea actului.

Regulile prescripției extinctive în materia nulităților diferă de acelea aplicabile revocării liberalităților.